

Ivana Radić Milosavljević

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Zoran Čupić

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Uvodnik: Izbori za Evropski parlament u izmenjenom političkom prostoru

Izbori za Evropski parlament svakako su jedan od najvažnijih događaja za Evropsku uniju koji privlače pažnju ne samo njihovih neposrednih učesnika nego i mnogih posmatrača unutar i izvan nje. Ovi izbori posebno su interesantni za stručnu i naučnu zajednicu, kako u domenu politikologije tako i filosofije, ekonomije, sociologije i brojnih drugih disciplina. Iako se neposredni izbori za Evropski parlament održavaju punih 40 godina, poslednji izbori, održani u maju 2019. godine, odvijali su se u jednom specifičnom političkom kontekstu koji je iznova inspirisao istraživanja i podstakao analize. Svojom konferencijom „Izbori za Evropski parlament u izmenjenom političkom prostoru” Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka našao se među brojnim naučnim ustanovama koje su organizovale naučne skupove povodom ovih izbora. Jedan broj izlaganja sa ovog skupa, održanog u julu 2019, našao se u ovom specijalnom izdanju Godišnjaka Fakulteta političkih nauka.

Pitanje značaja izbora za Evropski parlament već mnogo puta je diskutovano u akademskoj zajednici, a ovog puta može da se postavi u pogledu nekoliko važnih tema.

Najpre, izbori za Evropski parlament 2019. godine održavali su se u uslovima do sada najvidljivije političke polarizacije. U izbornoj igri bile su nebrojene političke stranke i pokreti čiji programi ih odvajaju po programsko-političkoj dimenziji, ali i prema zauzimanju sistemskih ili nesistemskih stanovišta, čemu u ovom izdanju Godišnjaka posebnu pažnju posvećuje

Slobodan Samardžić u tekstu „Prividni parlament ili politička arena”. Ovakva uvećana polarizacija, ali i politizacija pitanja evropske integracije, doprinela je uvećanom interesovanju građana za izbore, što je rezultiralo većom izlaznošću u odnosu na sve prethodne izbore održane od 1999. godine. Osim toga, na izborima 2019. po prvi put su se takmičile transnacionalne stranke i pokreti – *Volt Europa i Diem25*. Zbog ovih donekle izmenjenih trendova, dvoje autora, Ivana Radić Milosavljević i Ivan Milovanović, ispituju da li je još uvek validna ideja o izborima za Evropski parlament kao još jednom drugorazrednom nacionalnom izbornom takmičenju, koju su razvili Rajf i Šmit (*Karlheinz Reif, Hermann Schmitt*) posle prvih neposrednih izbora za Evropski parlament održanih 1979. godine. U tekstu „Izbori za Evropski parlament: od nacionalnih izbora drugog reda do evropeizovanog drugorazrednog takmičenja”, autori zaključuju da je došlo do određenog „evropeizovanja” ovih izbora, ali da je još uvek validna većina pretpostavki da se radi o drugorazrednoj nacionalnoj izornoj areni u 28 država članica.

Analizu kriznog političkog konteksta u kojem su održani izbori za Evropski parlament donosi članak Vladimira Filipovića, „Izbori za Evropski parlament u doba krize”, koji posebnu pažnju skreće na značaj još uvek nedovršenog izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Evropske unije i političkog nadmetanja Francuske i Nemačke oko različitih vizija budućnosti Evropske integracije. Autor zaključuje da su izbori imali dva važna rezultata – uvećanu izlaznost i izraženo jasno proevropsko opredeljenje građana i pored očekivanja da će evroskeptici ostvariti odličan rezultat.

Kako je već napomenuto, izbore 2019. godine obeležio je zaoštren politički sukob između sistemskih i antisistemskih političkih aktera, odnosno proevropskih i evroskeptičnih ili antievropskih pozicija. U javnom diskursu, ali i u dobrom delu naučne zajednice, ovi drugi se uobičajeno nazivaju populistima, što se može čitati i u tekstu dvoje autora u ovom broju, Maje Bobić i Zorana Stojiljkovića „Evropski izbori – rezultati, poruke i pouke”. Sa druge strane, međutim, Slađan Rankić u svom članku, „Populizam kao politička logika: slučaj izbora za Evropski parlament 2019”, nudi definiciju populizma kao političke logike. Na ovaj način, prema mišljenju autora, omogućeno je da se populizam, premda različite sadržine, prepozna ne samo na strani evroskeptika, nego i stranaka koje se uobičajeno nazivaju „mejnstrim”. Rankić tako analizira tri vrste populizma: levi, nacional i evro-populizam.

Uvećana polarizacija odrazila se i na sastav Evropskog parlamenta. Ono što se prvo može uočiti i što primećuju gotovo svi autori ovog broja Godišnjaka jeste da su dve najveće partijske grupe unutar Evropskog parlamenta, Evropska narodna partija i grupa Socijalista i demokrata, po prvi put zajedno osvojile manje od polovine poslaničkih mesta. Kako opisuju Maja Bobić i Zoran Stojiljković, bolji rezultat u poređenju sa ranijim sazivima Evropskog parlamenta ostvarile su grupacije liberalnih i zelenih stranaka. U ovom broju Godišnjaka Sanja Vojvodić u tekstu „Uzlet Zelenih na izborima za Evropski

parlament 2019. godine” posebno ispituje uzroke dobrog rezultata „zelenih” stranaka koje nalazi u nekoliko složenih faktora, poput odgovora na jačanje krajnje desnice, ali i rezultata zahuktale debate o klimatskim promenama.

Kada je reč o posledicama koje će proizvesti nov i svakako drugačiji sastav Evropskog parlamenta, gotovo svi autori ovog izdanja primećuju da „novi” Evropski parlament nije uspeo da zadrži sistem isticanja kandidata (*Spitzenkandidat*) kao legitiman postupak predlaganja predsednika Komisije. Ovakav ishod se najčešće tumači kao institucionalna nemoć Evropskog parlamenta, ali i kao posledica rezultata izbora, naročito jačanja liberala, a slabljenja Evropske narodne stranke.

Slobodan Samardžić u svom članku tvrdi da je Evropski parlament prvi put dobio većinu i opoziciju, što će dinamizovati njegov rad iako neće popraviti njegov ustavno slab položaj. Autori Ivana Radić Milosavljević i Ivan Milovanović, ispitujući problem drugorazrednosti izbora za Evropski parlament i uloge ove institucije kao predstavničkog i zakonodavnog organa, zaključuju da bi polarizacija na dimenziji pro-EU i anti-EU podela mogla imati posledice po sposobnost Evropskog parlamenta da zauzme jasnu programsku, odnosno ideološku poziciju u budućim odlukama. Maja Kovačević u svom članku „Evropski parlament i reforma zajedničkog evropskog sistema azila” ispituje ulogu Evropskog parlamenta u jednom od trenutno najtežih pitanja za Evropsku uniju, pitanju migrantske krize, odnosno načinima da EU na nju odgovori. Autorka pokazuje da Evropski parlament, iako jedan od zagovornika promene zajedničkog evropskog sistema azila, ostaje sekundaran akter u odnosu na države članice EU, kao i da ostaje otvoreno pitanje kakav će stav povodom moguće reforme sistema azila zauzeti novi saziv Evropskog parlamenta.

Konačno, Bojan Kovačević se u tekstu „Izbori za Evropski parlament u vremenu ‘Žutih prsluka’ (*Gilet jaune*)” kritički osvrće na svrsishodnost izbora za Evropski parlament tvrdeći da se radi o još jednom načinu prikrivanja tekućeg urušavanja temelja zajedničkog sveta u državama članicama.

Zahvaljujemo se svim autorima koji su poslali svoje rukopise za objavljivanje u ovom posebnom, tematskom broju Godišnjaka. Takođe, zahvalnost dugujemo Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka i redakciji Godišnjaka jer su prepoznali značaj teme izbora za Evropski parlament i omogućili naučnu raspravu najpre putem pomenute konferencije, a zatim i objavljivanjem ovog posebnog izdanja.